

Hoe examineer je een kandidaat met een auditieve beperking? NIEUWE HANDREIKINGEN VAN SLO EN CINOP

Wat doe je als je mondelinge taalvaardigheden wilt toetsen bij een leerling met een auditieve beperking, een leerling die doof is of (zeer) slechthorend? Het komt verhoudingsgewijs niet vaak voor, al is het lastig nauwkeurige aantallen boven tafel te krijgen. Dove of slechthorende (dsh) leerlingen volgen het reguliere voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs met steun van gebarentolken (voor Nederlands) en ambulante begeleiders. In 2013 waren er 114 aanvragen voor tolken in het vo en 176 aanvragen in het mbo (Tazelaar & Van de Camp, 2014). Dat zou kunnen wijzen op enkele tientallen examenkandidaten per jaar.

Per 1 augustus 2014 is de Wet passend onderwijs in werking getreden. Verwacht wordt dat als gevolg daarvan het aantal dsh-leerlingen in het vo en mbo zal toenemen ten koste van het aantal in het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Deze leerlingen hebben hun eigen problematiek. De belemmeringen waartegen een (geheel) dove leerling aanloopt, zijn van een andere aard dan die van slechthorende leerlingen met gehoorondersteuning. Alle leerlingen, of ze nu horend, doof of slechthorend zijn, moeten in beginsel gelijk behandeld worden (Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte).

Dit betekent onder andere dat zo min mogelijk moet worden getornd aan de gelijkwaardigheid van het uiteindelijke diploma. Examinering van met name mondelinge taalvaardigheden zou kunnen leiden tot onoverkomelijk lage cijfers als er geen bepaalde aanpassingen

worden toegestaan. Die lage cijfers zijn ongewenst, zeker gezien de aanscherping van de exameneisen voor de kernvakken Nederlands, Engels en wiskunde (vo) / rekenen (mbo).

In het vo wordt mondelinge vaardigheid veelal getoetst in het schoolexamen (se). Voor het inrichten van het se biedt SLO hulp in de vorm van handreikingen per vak. Er bestaan handreikingen voor Nederlands en vreemde talen voor vmbo en havo/vwo. Die gaan niet in op de mogelijkheden van aangepaste afnamecondities voor dsh-leerlingen. In die leemte wordt nu voorzien. Voor het vo heeft SLO addenda bij de bestaande handreikingen gemaakt. Een dergelijke aanvulling heeft CINOP voor het mbo ontwikkeld. Dat kent een *Handreiking Moderne Vreemde Talen in het mbo* en een *Handreiking Instellingsexamens Nederlands*.

Het uitgangspunt in de handreikingen voor vo en mbo is dat het niveau van het examen door eventuele aanpassingen niet mag worden aangetast en dat de aanpassingen recht moeten blijven doen aan de betrouwbaarheid en validiteit van de toetsing. Leerlingen met een auditieve beperking hebben meestal gehoorondersteuning zodat ze toch kunnen horen, zij het nog altijd (behoorlijk) minder dan horende leerlingen. Het (gedeeltelijk) kunnen horen is veelal later tot ontwikkeling gekomen. Veel van deze leerlingen beheersen de Nederlandse Gebarentaal (NGT) in meerdere of mindere mate. Zij hebben echter vaak een minder ruime woordenschat Nederlands kunnen ontwikkelen, een mindere vloeiendheid en

een minder duidelijke uitspraak vergeleken met regulier horende leerlingen (Knoors & Marschark, 2014). Dit heeft ook consequenties voor het leren van een vreemde taal. Hen gelijkwaardig behandelen en tezelfdertijd op dezelfde manier beoordelen met dezelfde instrumenten is daardoor onmogelijk. Er is daardoor voor de school- en instellingsexamens maar één optie: zorgvuldig voor die aanpassingen te kiezen die passen bij de individueel soms sterk verschillende mogelijkheden van de leerlingen.

Handreikingen

De handreikingen gaan niet uitvoerig in op de mogelijkheden de omstandigheden aan te passen, daar zijn de protocollen voor van Siméa, waarin alle mogelijke aanpassingen van toetsituaties voor dsh-leerlingen zijn opgesomd (Siméa, 2014a, 2014b). De handreikingen bevatten vooral suggesties voor de inrichting van het schoolexamen binnen de ruimte van de betreffende examenprogramma's. De brochures van CvTE (2014a, 2014b) *Kandidaten met een beperking: Centrale examens vo en rekentoets vo 2015* en *Special needs special* schetsen de kaders wat betreft de centrale examens en toetsen.

De opties die er zijn om tegemoet te komen aan de specifieke situatie van dsh-leerlingen, zijn voor Nederlands en vooral Engels in het vo en mbo besproken met experts uit het vso en van roc's die met deze leerlingen van doen hebben. Dat zijn docenten maar ook directies, ambulante begeleiders, CvTE, Cito en Inspectie. De opties zijn beschreven in

drie documenten: een voor Nederlands in het vmbo en havo/vwo, een voor mvt in deze schooltypen, en een voor Nederlands en mvt in het mbo.

De documenten voor vo en mbo kennen in grote lijnen eenzelfde opbouw. Voor elk van de vaardigheden die besproken worden (kijken/luisteren, spreken en gesprekken voeren) wordt eerst gerefereerd aan de betreffende eindterm(en) en de wijze van examineren. Vervolgens wordt ingegaan op het betreffende streefniveau, wat dat impliceert en welke criteria (tekstkenmerken) kunnen helpen te beoordelen of met de geleverde prestatie het bewuste niveau geclaimd kan worden. Belangrijk uitgangspunt is dat de resultaten van de aangepaste toetsen voor leerlingen met een auditieve beperking zo veel mogelijk te vergelijken moeten zijn met de resultaten van de reguliere toetsen en dat duidelijk wordt hoe die leerlingen presteren tegen de achtergrond van de referentieniveaus. Aanpassing aan de specifieke situatie van de dsh-leerlingen neemt de eisen van het examen als zodanig niet weg.

Mogelijkheden

Wat zijn dan de mogelijkheden? En wat zijn daarvan de voors en tegens? Voor kijken/luisteren in het vo zijn alternatieven redelijk voor de hand liggend. De luister-toets is niet verplicht. Als het beluisteren van opgenomen audio- of videoteksten voor een dsh-leerling onmogelijk is, dan kan en moet luisteren op een andere manier worden getoetst. De videotoets kan bijvoorbeeld ondertiteld worden, de audiotoets kan aan slechthorende leerlingen door een docent duidelijk gearticuleerd worden voorgelezen, zodat de leerling ook spraakafzien kan inzetten, luisteren wordt geïntegreerd in een 'gesprek voeren', of er worden gebarentolken ingezet. Dergelijke aanpassingen zijn in het mbo niet mogelijk, gezien het verplichte centrale examen (dat voor dsh-leerlingen uit louter ondertitelde kijk-luisterfragmenten bestaat). Voor spreken en gespreksvaardigheid, dat in zowel vo als mbo in school- en instellingsexamens moet worden getoetst, worden in de handreikingen diverse opties uitgewerkt. In de handreiking voor het mbo wordt

daarnaast ook ingegaan op de beroepsspecifieke examinering van Nederlands en de mvt bij dsh-leerlingen en worden aanbevelingen gedaan om dit in goede banen te leiden.

In het vo wordt het examenprogramma vastgelegd in het pta. Aan de mogelijkheden en aanwijzingen voor het opstellen van het pta in de bestaande Handreikingen schoolexamens vmbo en havo/vwo hoeft weinig toegevoegd te worden. Vo-scholen hebben een grote vrijheid in het bepalen van de weging van onderdelen. Maar hoe groot is die ruimte als het erom gaat rekening te houden met de mogelijkheden van een dove of slechthorende leerling? De handreikingen voor auditief beperkte leerlingen gaan hier kort op in. ■

Dirk Tuin, Theun Meestringa, Anne de Groot & Marianne Driessen

De documenten zijn verkrijgbaar via <www.slo.nl> en via <www.steunpunttaalenrekenenmbo.nl>.

LITERATUUR

- College voor Toetsing en Examens (CvTE). (2014a). *Kandidaten met een beperking: Centrale examens vo en rekentoets vo 2015*. Utrecht: Auteur.
- College voor Toetsing en Examens (CvTE). (2014b). *Special needs special*. Utrecht: Auteur.
- Knoors, H., & Marschark, M. (2014). *Teaching deaf learners: Psychological and developmental foundations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Siméa. (2014a). 'Elkaar verstaan!' *Protocol toetsen en examens in het VO: Auditief en communicatief beperkte studenten*. Utrecht: Auteur.
- Siméa. (2014b). 'Elkaar verstaan!' *Protocol toetsen en examens in het MBO: Auditief en communicatief beperkte studenten*. Utrecht: Auteur.
- Tazelaar, P., & Van de Camp, L. (2014). *Positionering doventolk in het onderwijsdomein*. Barneveld: Signifiant.